

Källor -

Betalningsbalans och utlandsställning

2015

Innehåll

1	Internationell nomenklatur	3
2	Betalningsbalansen	3
2.1	Allmänt om betalningsbalansen.....	3
2.1.1	Definition.....	3
2.1.2	Betalningsbalansens kontoplan.....	4
2.1.3	Begrepp och samband.....	5
2.1.4	Bokföringsprinciper.....	5
2.1.5	Värdering	5
2.1.6	Sverige och utlandet	6
2.2	Sveriges betalningsbalans – definitioner, källor, beräkningar.....	6
2.2.1	Källor	6
2.2.2	Bytesbalansen	7
2.2.3	Kapitalbalans	13
2.2.4	Finansiell balans	14
2.3	Härledning av betalningsbalansen	17
2.3.1	Betalningsbalans kontra utlandsställning	19
3	Utlandsställningen, stockuppgifter	20
3.1	Allmänt om utlandsställningen	20
3.1.1	Definition.....	20
3.1.2	Utlandsställningens kontoplan.....	20
3.1.3	Samband med betalningsbalansen	21
3.1.4	Bokföringsprinciper.....	21
3.1.5	Värdering	21
3.1.6	Sverige och utlandet	21
3.2	Sveriges utlandsställning – definitioner, källor och beräkningar ..	21
3.2.1	Källor	21
3.2.2	Utlandsställningens poster.....	22

1 Internationell nomenklatur

De grundläggande rekommendationerna för statistiken över betalningsbalans och utlandsställning har utfärdats av Internationella Valutafonden, IMF, i den nu gällande "Balance of Payments Manual, 6th edition", BPM6.

Rekommendationerna gäller såväl kontoplan som begrepp, definitioner, värderingsprinciper etc.

IMF:s rekommendationer är harmoniserade med den standard som gäller för nationalräkenskaperna, NR, SNA 2008. Harmoniseringen avses leda till att betalningsbalansstatistiken ska motsvara NR:s utlandssektor.

Betalningsbalansmanualens (BPM6) begrepp och definitioner har utvecklats och konkretiserats ytterligare inom EU, där Eurostat och den europeiska centralbanken, ECB, har ett delat ansvar för metodfrågor.

Den svenska betalningsbalansen och utlandsställningen anpassades till nuvarande nomenklatur i januari 2013 med första publicering december 2014. P.g.a. bristande underlag har tillbakaskrivningar av data bara kunnat göras i en begränsad omfattning, vilket innebär att ett tidsseriebrott föreligger för vissa delposter.

2 Betalningsbalansen

2.1 Allmänt om betalningsbalansen

2.1.1 Definition

Betalningsbalansen är en sammanställning av en ekonomis (ett lands) reala och finansiella transaktioner med omvärlden. Dessa presenteras med en fördelning på

- *Bytesbalans* (Current Account), som omfattar löpande transaktioner i varor och tjänster, primärinkomster samt sekundärinkomster.
- *Kapitalbalans* (Capital Account), som omfattar bl.a. bidrag som lämnas för att mottagaren ska göra en real investering. Också köp och försäljning av immateriella rättigheter såsom varumärken och franchise ingår. Fram till och med år 2002 kallades denna delbalans "Kapitaltransfereringar m.m." för att undvika att den blandades samman med Finansiell balans.
- *Finansiell balans* (Financial Account), som täcker förändringar av finansiella tillgångar och skulder gentemot utlandet. I den finansiella balansen ingår valutareserven. Före 1997 kallades denna delbalans "Kapitalbalans".

Betalningsbalansen omfattar enbart *transaktioner* med utlandet; värdeförändringar orsakade av t.ex. kursfluktuationer är exkluderade. Parallellt med betalningsbalansen sammanställs också en *utlandsställning* dvs. stockuppgifter över samtliga inhemska sektorer tillgångar och skulder gentemot utlandet.

2.1.2 Betalningsbalansens kontoplan

2.1.2.1 Huvudkonton

Bytesbalans

Varor

Tjänster

Bearbetning av varor

Underhåll och reparationstjänster

Transporter

Resor

Byggnadstjänster

Försäkringstjänster

Finansiella tjänster

Nyttjande av immateriella rättigheter

Tele-, data- och informationstjänster

Övriga affärstjänster

Personliga, kulturella och rekreationstjänster

Övriga varor och tjänster

Primärinkomster

Avkastning på kapital

Löner

Övrig primärinkomst

Sekundärinkomster

Kapitalbalans

Förvärv och avyttring av immateriella rättigheter

Kapitaltransfereringar

Finansiell balans

Direkta investeringar

Eget kapital

Lån

Portföljinvesteringar

Aktier

Fonder

Räntebärande värdepapper

Finansiella derivat

Övriga investeringar

Valutareserv

2.1.2.2 Restposten

En rad olika källor används för att mäta posterna i betalningsbalansen, vilket kan resultera i att mätfel uppstår beroende på periodiseringar, bortfall etc.

För att balansera sådana brister finns i betalningsbalansen den s.k. restposten, som visar nettot av de statistiska mätfelen.

Restposten kan definieras som:

$$\text{Finansiell balans} - \text{Bytesbalans} - \text{Kapitalbalans} = \text{Restpost}$$

Följande samband skall också råda:

$$\text{Bytesbalans} + \text{Kapitalbalans} - \text{Finansiell balans} + \text{Restpost} = 0$$

En positiv restpost indikerar att:

- a) exporten är underskattad i bytesbalans och kapitalbalans.
- b) importen är överskattad i bytesbalans och kapitalbalans.
- c) nettoökningen av tillgångar i den finansiella balansen är överskattad
- d) nettoökningen av skulder i den finansiella balansen är underskattad

Tillfälliga, höga restposter i kortperiodisk statistik kan alltså bero på periodiseringsfel och påverkar inte tolkningen av data över längre tidsperioder, eftersom sådana fel nettas ut. Om däremot restposten visar samma tecken under en längre period tyder detta på ett systematiskt fel i statistiken.

2.1.3 Begrepp och samband

Identiteten mellan bytesbalanssaldo och det finansiella nettosparandet ändrades i och med 1997-års nomenklatur. Efter införandet av den sjätte manualen är den oförändrad:

$$\text{Finansiellt nettosparande} = \text{Bytesbalans} + \text{Kapitalbalans}$$

Sambandet mellan bruttosparande, investeringar och bytesbalans är oförändrat:

$$\text{Bruttosparande} = \text{Bytesbalans} + \text{Bruttoinvesteringar}$$

För en detaljerad härledning av betalningsbalansen, se avsnitt 2.3.

2.1.4 Bokföringsprinciper

Liksom i företagsredovisning baseras betalningsbalansen på klassisk dubbel bokföring. Själva uppställningen av balansen är omvänd mot den traditionella och visar kreditvärdena i vänsterkolumnen och debetvärdena i högerkolumnen.

2.1.5 Värdering

Betalningsbalansen omfattar enbart *transaktioner*, vilket innebär att sådana förändringar av finansiella tillgångar och skulder som beror på realiserade pris- och valutakursändringar exkluderas.

Transaktionerna ska redovisas vid transaktionstillfället, dvs. när de svenska aktörerna gör noteringar i sina egna böcker. Detta innebär t.ex. att räntor

redovisas på upplupen basis. Redovisningen ska ske till marknadsvärde och omräkning av valutakurs till transaktionsdagskurs.

2.1.6 Sverige och utlandet

Som svenska ”inlänningar” räknas svenska myndigheter och företag verksamma i Sverige samt privatpersoner som är bosatta i landet sedan minst ett år. Svenska företags filialer och dotterbolag i utlandet behandlas som utländska motparter medan utländska filialer och dotterbolag i Sverige ses som svenska.

2.2 Sveriges betalningsbalans – definitioner, källor, beräkningar

Den svenska betalningsbalansen anpassades till den internationella nomenklaturen enligt den sjätte betalningsbalansmanualen i december 2014. Den största delen av posterna i betalningsbalans och utlandsställning har skrivits tillbaka hela perioden till 1950. Det var dock inte möjligt att fullt ut skriva tillbaka alla serierna enligt de nya definitionerna då flertalet poster är nya enligt BPM6. FISIM såväl som mäklarprovisionen på handeln med räntebärande värdepapper är två nya poster som modellskattas och där serierna startar januari 2013.

2.2.1 Källor

Den svenska betalningsbalansen, tillsammans med utlandsställningen, insamlas, sammanställs och publiceras sedan 2007 av SCB på uppdrag av Riksbanken.

Utrikeshandel i varor samlas in via ”*Intrastat/Extrastat*”, se nedan.

Utrikeshandeln med tjänster och sekundärinkomst samlas in via en kvartalsvis enkät, i fortsättningen benämnd *tjänsteenkäten*.

Kvartalsvisa enkäter täcker också kund- och leverantörskrediter samt icke-finansiella företags lånetransaktioner och finansiella derivat m.m., benämnd *företagens balansstatistik*.

Huvudparten av den finansiella balansen samlas in genom *månadsrapporter* från stora aktörer, samt *två årsrapporter* avseende direktinvesteringssstockar och svenskt portföljinnehav i utlandet

Från *finansmarknadsstatistiken* hämtas uppgifter för monetära finansinstituts (banker, bolåneinstitut m.fl.) upp- och utlåning, vilket ingår i posten övriga investeringar.

Valutareserven rapporteras av Riksbanken.

Datainsamlingen kompletteras med *beräkningar* för vissa poster

T.o.m. 2002 användes också data om utlandsbetalningar som svenska banker förmedlade för kunders räkning.

2.2.2 Bytesbalansen

Bytesbalansen, som är en central ekonomisk variabel, omfattar reala transaktioner i varor och tjänster, primärinkomst samt sekundärinkomst.

2.2.2.1 Varor

Statistiken över utrikeshandel med varor bygger på uppgifter från både SCB och Tullverket. Uppgifter avseende Sveriges varuhandel med andra EU-länder samlas in av SCB via undersökningen Intrastat. Uppgifter för Sveriges varuhandel med länder utanför EU (Extrastat) kommer från Tullverket och hämtas direkt från företagets import- och export-deklarationer. För denna del av handeln behöver därför ingen särskild undersökning göras. Vissa varor, som exempelvis elektricitet, kan vara svåra att fånga upp via Intrastat och Extrastat och samlas därför in via en separat undersökning kallad Särskilda varuförflyttningar. Statistik-insamlingens olika delar beskrivs mer nedan.

Varuhandel med EU-länder (Intrastat)

Intrastat är en totalundersökning med en cut off-gräns, där de allra minsta företagen inte ingår i datainsamlingen. Intrastatundersökningen avser företag som har en årlig varuutförsel till EU om minst 4,5 miljoner kronor eller varuinförsel från övriga EU-länder om minst 9,0 miljoner kronor. Intrastatuppgifterna samlas in månadsvis. Uppgifter från företagets momsdeklarationer ligger till grund för uppgiftsskyldigheten i undersökningen.

Varuhandel med länder utanför EU (Extrastat)

Extrastat är registerbaserade statistikuppgifter som SCB får via leveranser från Tullverket varje månad. Uppgifterna har sitt ursprung i de import- och exportdeklarationer som redovisas av de som importerar varor från eller exporterar varor till ett icke EU-land (tredje land). Det innebär att Extrastat kan ses som en totalundersökning.

Varuhandeln täcker varor som förts in i och ut ur landet. I utrikeshandelsstatistiken mäts exporten till leveransvillkoret f.o.b. (free on board) och importen till c.i.f. (cost, insurance, freight) vid Sveriges gräns. I betalningsbalansen presenteras istället såväl export som import till f.o.b.-värde, dvs. värdet vid det exporterande landets gräns.

Köp/vidareförsäljning ("merchanting")

Delposten avser köp av vara från utlandet för direkt vidareförsäljning till utlandet. Marginalen mellan köp- och försäljningsvärdet behandlades tidigare som en tjänst för varuförmedling, "merchanting" och redovisades under tjänstebalansen. Enligt BPM6 klassas detta istället som en transaktion tillhörande varuhandeln. Merchanting förekommer bara på exportsidan i det land förmedlaren hör hemma. Motpartsländerna (exportör och importör) redovisar rena varutransaktioner. I det varuvärde den slutlige köparen redovisar ingår förmedlarens marginal.

Utöver utrikeshandelsstatistiken ingår i varuposten uppgifter om *korrigeringar och kompletteringar* som genomförts för nationalräkenskapernas (NR) behov. Bl.a. kompletteras varustatistiken med uppgifter om bunkring, som i betalningsbalansen tidigare redovisats under Transporter. Dessutom görs, med stöd av transportstatistik, en beräkning för att möjliggöra att utrikeshandeln redovisas f.o.b./f.o.b. Beräkningen avser den "*c.i.f.-komponent*" som ingår i den ursprungliga värderingen av varuimporten. Denna komponent förs om från varuimport till Transporter (se vidare beskrivning under denna post).

2.2.2.2 Tjänster

2.2.2.2.1 Tillverkning-, underhåll- och reparationstjänster

Tillverkning-, underhåll- och reparationstjänster omfattar bearbetning, montering, märkning, förpackning, underhåll och reparationer av varor som mot en avgift utförs av annan part än varans ägare. Undantaget är reparationer och underhåll av byggnader (klassas som Byggtjänster), samt datorer och kringutrustning (klassas som Datatjänster).

Tillverkningstjänster är en ny tjänst i samband med övergången till BPM6, så även reparationer och underhåll av varor förutom de ovan nämnda undantagen.

2.2.2.2.2 Transporter

Transportposten omfattar transaktioner med utlandet avseende transport av varor och passagerare samt stödtjänster, t.ex. spedition, lagring, transitering, hamn- och terminalkostnader och underhållsreparationer. I posten ingår också hyra av transportmedel med besättning. (Hyra av transportmedel *utan* besättning ses som operationell leasing och återfinns under Övriga affärstjänster.)

Källor för transportposten är:

Sjötransport grundas huvudsakligen på en enkät över svenska rederiers intäkter och kostnader i utrikes sjöfart, som genomförs av Trafikanalys på uppdrag av SCB. För andra aktörer än rederier hämtas data från tjänsteenkäten.

Flygtransport baseras dels på en enkät över SAS export och import av tjänster, dels på tjänsteenkäten. I bytesbalansen redovisas för SAS bara den del av tjänsterna som motsvarar Sveriges ägarandel (3/7).

Övriga transporter baseras på tjänsteenkäten.

I transportposten ingår också större delen av den under *Varor* beskrivna c.i.f.-komponenten, som förs över från varuimport till transportposten, där den påverkar såväl export- som importsidorna. Orsaken till detta är att i varustatistikens c.i.f.-värdering också ingår hemtransporter utförda av t.ex. svenska rederier. Eftersom de svenska rederierna i sjöfartsnettot även redovisar intäkter från svenska kunder för sådan hemfrakt, görs en korrigering för detta på exportsidan. Post oc

2.2.2.2.3 Resor

Posten resor täcker utgifter som resande från en ekonomi har i en annan ekonomi under en vistelse där som inte uppgår till ett år. Resor skiljer sig från andra tjänsteslag genom att konsumenten uppsöker det land/den plats där de efterfrågade varorna och tjänsterna tillhandahålls. Delposten avser en samling av olika tjänster snarare än en specifik typ av tjänst.

Resor omfattar både affärsresande och privat resande.

I princip ska resandes alla förvärv av varor och tjänster för eget bruk i de ekonomier som besöks täckas av statistiken oavsett om de betalas av den resande, av någon annan för resandes räkning eller om de tillhandahålls utan kostnad. I praktiken kommer i allmänhet den senare kategorin inte att ingå i statistiken.

De vanligaste varorna och tjänsterna som ingår i begreppet resor är dels sådana som konsumeras inom den besökta ekonomin, t.ex. mat, logi, underhållning, transporter, dels varor som tas med över gränsen, t.ex. gåvor, souvenirer och andra varor (oavsett värde) för den resandes eget bruk. Även köp av egen bil i samband med utlandsresa betraktas som resor.

Statistiken grundas på tjänsteenkäten, uppgifter om köp och försäljning av resevalutor (utländska sedlar, svenska sedlar, resecheckar) samt rapporter från kontokortsföretag om kortutnyttjande i Sverige och utlandet.

Genom den använda metoden med framförallt sedlar och kort som betydande beståndsdelar kan också andra transaktioner än resor komma att redovisas här om de betalas med kontanter.

2.2.2.2.4 Byggtjänster

Under delposten redovisas byggnads- och installationstjänster inklusive väg- och vattenbyggnad, montage m.m. i Sverige respektive i utlandet.

Vad gäller byggtjänster finns en inkonsistens mellan betalningsbalans och nationalräkenskaper i uttolkningen av de internationella rekommendationerna. I NR betraktas enligt ESA 95 (European System of National Accounts) ett byggprojekt som lokalt producerat och konsumerat, vilket innebär att ingen tjänsteexport eller -import förekommer. I de fall utländska byggtreprenörer deltar i projektet ska deras transaktioner ses som finansiella och redovisas som direkta investeringar.

I den svenska betalningsbalansen följs istället rekommendationer från Eurostat, som säger att byggprojekt redovisas som tjänstehandel i byggnadstjänster utom i de fall byggtreprenören bildar bolag i det land projektet drivs.

2.2.2.2.5 Försäkringar

Försäkringar redovisas nedbrutna på

- Liv/pensionsförsäkring
- Fraktförsäkring
- Övrig direktförsäkring
- Återförsäkring
- Övriga försäkringstjänster
- Tjänster relaterade till pension och standardiserade garantier

Av försäkringspremier ingår här endast den del som är att betrakta som en real tjänst. Återstoden av premien för liv-/pensionsförsäkringar ses som sparande och redovisas i finansiell balans. För övriga försäkringslag förs denna del som en löpande transferering. Utfall på liv-/pensionsförsäkring är en finansiell transaktion och på sakförsäkring en löpande transferering. För beräkning av den reala tjänstens andel av liv-/pensionsförsäkringspremierna används data publicerade av Sveriges Försäkringsförbund.

I *Övriga försäkringstjänster* ingår försäkringsförmedling, konsultation, värdering m.m.

2.2.2.2.6 Finansiella tjänster

Under rubriken *Finansiella tjänster* återfinns avgifter och provisioner avseende bank- mäklar- och förvaltningstjänster m.m.

Vid sidan av insamlade data görs en beräkning av mäklarprovision på handel med aktier och räntebärande värdepapper. FISIM(Finansiell förmedlingstjänst indirekt beräknad) är en ny post i BPM6 och visar på kreditinstitutens in- och utlåningstjänster vilka modellskattas med hjälp av skillnaden i deras in- och utlåningsräntor. Posten finns från och med 2013.

2.2.2.2.7 Nyttjande av immateriella rättigheter

I betalningsbalansen skiljs utnyttjande av rättigheter från förvärv/avyttring. Utnyttjandet redovisas som tjänst, medan förvärv/avyttring återfinns under Kapitaltransfereringar m.m. De rättigheter som avses är t.ex. varumärken, industriella licenser och franchising. Förvärv av patent och copyrights redovisas dock som en tjänst.

Programvarulicenser och sändningsrätter behandlas emellertid annorlunda och redovisas under Data- och informationstjänster respektive under Personliga tjänster, kultur.

2.2.2.2.8 Tele-, data- och informationstjänster

Kommunikationer omfattar telekommunikation, överföring via telenät, datanät och satellit inklusive radio- och TV-sändning. Postbefordran och kurirtjänster som tidigare ingick här redovisas i och med BPM6 istället under transporter och istället inkluderas även datatjänster, såsom systemering, programmering, bearbetning m.m. och informationstjänster, t.ex. databastjänster, nyhetsförmedling och prenumerationer. Även programvarulicenser ingår här.

2.2.2.2.9 Övriga affärstjänster

2.2.2.2.9.1.1 Tjänster i samband med varuhandel

Varuprovisioner

Posten varuprovisioner avser ersättning för varuförmedling för någon annans (den ursprungliga säljarens) räkning. Provisioner för tjänsteförmedling återfinns under den tjänstekategori som berörs. Förmedling av finansiella instrument etc. redovisas under Finansiella tjänster.

2.2.2.2.9.1.2 Operationell leasing

Operationell leasing betraktas som en tjänst till skillnad mot finansiell leasing, som redovisas som *Lån* i Finansiell balans.

I operationell leasing ingår också hyra av transportmedel exklusive besättning. Om hyran omfattar besättningen redovisas den under Transporter.

2.2.2.2.9.1.3 Diverse affärs- och tekniska tjänster

Med tjänsteenkäten som källa redovisas här:

- Forskning och utveckling
- Affärs- och konsulttjänster
- Juridiska tjänster, bokföringstjänster, management consulting m.m.
- Marknadsföring och reklam
- Tekniska-, handelsrelaterade och övriga affärstjänster

2.2.2.2.10 Personliga tjänster, kultur m.m.

Delposten baseras på tjänsteenkäten och omfattar produktion (samt sändningsrätter) av film, ljudinspelningar, radio- och TV-program, övriga kulturella evenemang, idrott, utbildning, sjukvård m.m.

2.2.2.2.11 Övriga offentliga varor och tjänster

Här redovisas specifikt offentliga tjänster, som inte kan klassificeras under någon annan tjänstekategori. Här ingår ambassadkostnader, militära tjänster m.m.

Redovisade data baseras på rapporter från myndigheter m.fl. samt en beräkning av utländska ambassaders omkostnader i Sverige.

2.2.2.3 Primärinkomster

2.2.2.3.1 Löner

Löneposten täcker lönetransaktioner direkt mellan arbetsgivare och anställd. Enligt internationell nomenklatur ska här också ingå sådan lön som intjänas i ett annat land under en vistelse där på högst ett år. I den svenska betalningsbalansen tillämpas inte ettårs-kriteriet.

Lön som intjänas i ett land och förs till hemlandet redovisas under löpande transfereringar.

2.2.2.3.2 Kapitalavkastning

Avkastning på finansiella tillgångar och skulder fördelas enligt huvudposterna i den finansiella balansen:

2.2.2.3.2.1 Avkastning på direkta investeringar

Delposten täcker all avkastning på tillgångar och skulder mellan parterna i ett direktinvesteringsförhållande och fördelas på:

- Hemtagen utdelning
- Ränta
- Återinvesterade vinstmedel

Återinvesterade vinstmedel beräknas som skillnaden mellan total vinst efter skatt och utdelad vinst. Medan utdelningen redovisas vid betalningstillfället, förs de återinvesterade vinstmedlen till intjänandeåret och fördelas jämnt över månaderna.

De främsta källorna för delposten är månadsrapporter från större aktörer och en årlig urvalsenkät om vinst i direktinvesteringsföretag.

2.2.2.3.2.2 Avkastning på portföljinvesteringar

Delposten presenteras med nedbrytning på:

- Aktieutdelning
- Ränta
 - obligationer
 - penningmarknadsinstrument

Avkastning på portföljaktier omfattar utdelning på innehav som uppgår till mindre än 10% av aktiekapital eller röster samt avkastning på fondandelar. Aktieutdelning redovisas på betalningsbasis, medan räntor på räntebärande värdepapper bokförs på upplupen basis.

Statistiken baseras främst på beräkningsmodeller men även på månadsvisa rapporter.

2.2.2.3.2.3 Ränta på lån m.m.

Räntor på finansiella tillgångar och skulder redovisas sedan oktober 1997 huvudsakligen på upplupen basis. Uppgifter för tidigare perioder redovisas på betalningsbasis.

Före femte manualen, BPM5, redovisades även räntebaserade finansiella derivat här. Som en anpassning till ändrad internationell nomenklatur flyttades dessa i den finansiella balansen till delposten Finansiella derivat. Källor är månadsvisa rapporter över avkastning på utländska tillgångar och skulder samt företagens balansstatistik.

2.2.2.4 Sekundärinkomster

Transferering är ett begrepp som täcker överlåtelser av reala eller finansiella tillgångar utan att liknande motprestationer görs, dvs. huvudsakligen gåvor och bidrag i kontanter eller varor. De tillgångar som överlåts motbokas under respektive delpost i betalningsbalansen, t.ex. varubistånd under Varor. Transfereringar delas upp i löpande transfereringar och kapitaltransfereringar.

Transfereringar ingår i bytesbalansen och omfattar bl.a. livsmedels- och katastrofbistånd, avgifter till EU, andra EU-bidrag än strukturbidrag, gåvor, medlemsavgifter, skadestånd, moms och överföring av arbetsinkomst intjänad utanför hemlandet. Här redovisas också den del av sakförsäkringspremier som inte är att betrakta som real tjänst (se Försäkringar) samt utfall på sakförsäkringar.

Källa är tjänsteenkäten.

2.2.3 Kapitalbalans

Delbalansen omfattar två huvudkomponenter

2.2.3.1 Förvärv och avyttring av immateriella rättigheter

Delposten täcker ”förvärv/avyttring av icke-producerade icke-finansiella tillgångar”, dvs. huvudsakligen överlåtelse av rättigheter (varumärken och franchise). Utnyttjande av rättigheter är en tjänst - ”Nyttjande av immateriella rättigheter”.

2.2.3.2 Kapitaltransfereringar

Kapitaltransfereringar omfattar

- Sådana gåvor som lämnas för att mottagaren ska kunna göra en realinvestering, t.ex. u-bistånd för att finansiera ett dammbygge. Ett annat exempel är strukturbidrag från EU.

- Överföring av finansiell tillgång utan motprestation, t.ex. efterskänkning av fordran genom bilateral överenskommelse. Regleringen av fordran redovisas i finansiell balans.
- Överföring av äganderätten till en anläggningstillgång. Här har t.ex. redovisats när svenska börsföretag skänkte bort delar av sina aktieportföljer till de egna aktieägarna.
- Arv

Källa är huvudsakligen tjänsteenkäten.

2.2.4 Finansiell balans

Den finansiella balansen visar transaktionsförändringar av svenska tillgångar och skulder mot utlandet. Transaktionerna redovisas fördelade på instrument samt på Sveriges tillgångar och skulder. Fördelningen på tillgångar och skulder innebär att transaktioner i t.ex. svenska lånefordringar på utlandet och i värdepapper med utländsk emittent redovisas som tillgångar. I skuldtransaktioner ingår bl.a. svenska lån från utlandet och handel m.m. i värdepapper med svensk emittent.

Den beloppsmässigt betydelsefulla delen av finansiell balans baseras på månadsrapporter från de största aktörerna.

2.2.4.1 Direkta investeringar

Begreppet direkt investering är internationellt vedertaget inom ekonomisk statistik. Det är ett finansiellt begrepp som inte ska förväxlas med reala investeringar i anläggningar eller maskiner.

Definitionen av direkta investeringar utgår från begreppet ”direktinvesteringsförhållande”, som innebär att det finns ett direkt eller indirekt ägande mellan två företag på minst 10% av aktiekapital eller röster. Alla finansiella transaktioner mellan sådana företag ses som direkta investeringar. Tidigare ingick endast långfristiga transaktioner i begreppet direktinvestering. I statistiken fr.o.m. oktober 1997 ingår även kortfristiga transaktioner samt kund- och leverantörskrediter.

En direkt investering kan ske genom nybildande eller förvärv av företag och genom följdinvesteringar, t.ex. lån, aktieägartillskott och nyemission.

Ett specialfall är redovisningen av direkta investeringar inom monetära finansiella institut, MFI (banker, bostadsinstitut m.fl.), där endast investeringar i eget kapital ingår. Orsaken till att lånetransaktioner inte tas med är att in- och utlåning är själva verksamheten för denna sektor.

I enlighet med internationell standard redovisas nu även förvärv och avyttring av fritidsfastigheter m.m. som direkta investeringar. I statistiken redovisas koncerninterna finansiella derivat under Finansiella derivat.

Direkta investeringar fördelas på utländska investeringar i Sverige och svenska i utlandet samt på:

- eget kapital
- lån m.m.
- återinvestering av vinstmedel

Data för eget kapital och lån baseras på månadsrapporter från större aktörer. Årligen genomförs en urvalsenkät för mätning av stockuppgifter och vinst. Återinvesterade vinstmedel beräknas som skillnaden mellan total vinst efter skatt och utdelad vinst. De återinvesterade vinstmedlen förs till intjänandeåret och fördelas jämnt över månaderna.

2.2.4.2 *Portföljinvesteringar*

Portföljinvestering avser förvärv och avyttring av aktier/andelar och räntebärande skuldebrev. Även köp och försäljning av andelar i fonder betraktas som portföljinvesteringar. Såväl emissioner och inlösen som sekundärhandel ingår i statistiken. Som tillgång redovisas transaktioner i värdepapper med utländsk emittent och som skulder värdepapper med svensk emittent.

Beträffande definition av portföljaktier, jämför definition på direkt investering enligt ovan. Ett aktieinnehav redovisas som portföljinvestering om ägandet är lägre än 10% av aktiekapital eller röster.

Portföljinvesteringar redovisas fördelade på:

- Aktier
- Räntebärande värdepapper
 - Obligationer
 - Penningmarknadsinstrument

Källor för statistiken är rapporter från mäklare och banker över förmedlade värdepapperstransaktioner och rapporter från andra aktörer som handlar direkt med utlandet. Månadsvis hämtas också rapporter in om stockuppgifter för räntebärande skuldebrev. Uppgiftslämnare är depåförvaltare och övriga större aktörer.

Dessutom ingår uppgifter på svenska emittenters emissioner och uppköp gentemot utlandet av egna värdepapper vilka grundar sig på svensk värdepapperstatistik, SVDB.

2.2.4.3 *Finansiella derivat*

Finansiella derivat avser optionspremier och marginalbetalningar för finansiella derivat (terminer, optioner, swappar etc.) samt det realiserade värdet (vinst/förlust) av derivatkontraktet vid lösen/förfall. I de fall den underliggande affären fullföljs, redovisas en transaktion i det underliggande instrumentet.

Källor är dels en månadsrapport över transaktioner och stockar från de största aktörerna samt företagens balansstatistik.

2.2.4.4 Övriga investeringar

Övriga investeringar presenteras fördelat på

- Lån m.m.
- Handelskrediter
- Övrigt kapital

2.2.4.4.1 Lån m.m.

Med lån avses här sådan upplåning som äger rum på annat sätt än genom emission av värdepapper. Posten omfattar alltså huvudsakligen reverslån, depositioner, repor m.m. Värdepapperstransaktioner under återköpsavtal, s.k. repor (Repurchase Agreements) behandlas i betalningsbalansen som lån mot säkerhet

Här ingår också bankernas ut- och inlåning gentemot utlandet. I betalningsbalans och NR ses filialer i ett annat land än moderbolaget som inlänningar i det landet. Detta innebär t.ex. att svenska bankers lån till utlandet också ska omfatta lån till deras egna filialer i utlandet.

Den främsta källan för Lån m.m. är finansmarknadsstatistiken samt månadsrapporter från stora aktörer inom såväl offentlig som finansiell sektor, samt företagens balansstatistik för de icke-finansiella företagen.

Konton, depositioner

I betalningsbalansen behandlas depositioner som lån i rapporteringen från övriga finansiella företag, såsom försäkringsbolag, eftersom det ofta är svårt att definitionsmässigt skilja dem åt. Också saldiförändringar på transaktionskonton i ett annat land behandlas som lån.

Konton och depositioner ingår i den månadsvisa rapporteringen från stora aktörer i finansiell sektor, samt företagens balansstatistik för de icke-finansiella företagen.

Finansiell leasing

Finansiell leasing är ett hyreskontrakt som kan jämföras med ett avbetalningskontrakt, där äganderätten till varan övergår när kontraktet löper ut. Dessutom brukar leasetagaren ofta ta upp hyresobjektet som tillgång i balansräkningen. En kapitalvara som hyrs under finansiell leasing registreras under Varor, medan hyresåtagandet/avbetalningen bokförs under Lån. Finansiell leasing rapporteras som lån i den månadsvisa rapporteringen från stora aktörer i finansiell sektor och i företagens balansstatistik.

2.2.4.4.2 *Handelskrediter*

Med handelskrediter avses kund- och leverantörskrediter gentemot utlandet. Uppgifterna sammanställs på basis av en kvartalsvis urvalsenkät. Koncerninterna handelskrediter redovisas under Direkta investeringar, övriga redovisas här.

2.2.4.4.3 *Övrigt kapital*

Här redovisas bl.a. interimsposter (avslutade, men ej likviderade transaktioner), vissa transaktioner med internationella organisationer samt försäkringssparande.

Försäkringssparande

Den del av liv-/pensionsförsäkringspremier som inte utgörs av en real försäkringstjänst ses som ett finansiellt sparande och ingår i Övrigt kapital. Här ingår också utfall på sådana försäkringar. Källa är tjänsteenkäten. För beräkning av sparadedelen av liv-/pensionsförsäkringspremierna används data publicerade av Sveriges Försäkringsförbund.

Banker

Den del av bankernas egna finansiella transaktioner som inte kan hänföras till några andra delposter i Finansiell balans redovisas här, bl.a. mellanhavandet mellan moderbank och filialer.

2.2.4.5 *Valutareserven*

Valutareserven utgörs av Riksbankens innehav av guld och utländska tillgångar (valutor, depositioner och värdepapper). I betalningsbalansen ingår inte värdeförändringar t.ex. orsakade av valutakursfluktuationer; enbart genomförda transaktioner redovisas.

2.3 **Härledning av betalningsbalansen**

Ett lands bruttonationalprodukt, BNP_t , är det samlade värdet på de varor och tjänster som produceras i landet under ett visst år t . Produktionen används till att tillfredsställa antingen den inhemska efterfrågan i form av hushållens konsumtion, C_t , privata investeringar, I_t , och offentliga utgifter, G_t , eller till att levereras utomlands i form av export av varor och tjänster, X_t . Den inhemska efterfrågan kan även tillgodoses av import av varor och tjänster, M_t . Den s.k. nationella inkomstidentiteten visar att ett lands produktion under ett enskilt år är lika med summan av den inhemska efterfrågan ($C_t + I_t + G_t$) och nettoförsäljningen av varor och tjänster till övriga världen ($X_t - M_t$):

$$BNP_t = C_t + I_t + G_t + X_t - M_t. \quad (1)$$

Genom att addera de primära och sekundära inkomsterna, PI_t , SI_t , dvs. svenska primärinkomster intjänade utomlands (svenska löntagares ersättning utomlands samt avkastningen på svenskt kapital utomlands) minus utländska primärinkomster intjänade i Sverige (utländska löntagares ersättning i Sverige samt avkastningen på utländskt kapital i Sverige) och sekundärinkomster kan (1) skrivas om i termer av den s.k. bruttonationalinkomsten, BNI_t :²

$$BNI_t = C_t + I_t + G_t + X_t - M_t + PI_t + SI_t \quad (2)$$

En omskrivning av (2) ger:

$$BNI_t - C_t - G_t = S_t = I_t + X_t - M_t + PI_t + SI_t, \quad (3)$$

där S_t avser det samlade nationella sparandet i ekonomin. Det nationella sparandet utgörs av den konsoliderade offentliga sektorns sparande, $T_t - G_t$, där T_t är skatteintäkten, och hushållens sparande, $BNI_t - T_t - C_t$.³

Enligt (3) gäller:

$$S_t - I_t = X_t - M_t + PI_t + SI_t. \quad (4)$$

Differensen mellan S_t och I_t kallas ofta för nettoinvesteringarna gentemot utlandet och differensen mellan X_t och M_t kallas för handel med varor och tjänster. $X_t - M_t + F_t$ är bytesbalansen.

Ekvation (4) visar därmed att det finns ett enkelt samband mellan nettoinvesteringarna och handeln i varor och tjänster. För en given inkomst kommer alltid förändringar i differensen mellan S_t och I_t att följas av motsvarande förändringar i differensen mellan X_t och M_t .

Ekvation (4) visar också att det inte går att på kort sikt reducera ett underskott i handeln med varor och tjänster utan att samtidigt öka det nationella sparandet eller minska de inhemska investeringarna.⁴ Det är även intressant att notera att ekvation (4) innebär att om hushållens sparande

¹ Denna relation kallas för en identitet eftersom den definitionsmissigt måste vara uppfylld i varje enskild tidsperiod.

² Dessa inkomster kallas ofta för primära och sekundära inkomster. Inkomsterna består av löner, kapitalavkastning och sekundärinkomst.

³ Detta innebär alltså att det nationella sparandet är identiskt med summan av den offentliga sektorns sparande och hushållens sparande.

⁴ Inkomsterna antas vara konstanta på kort sikt.

är lika stort som de inhemska investeringarna, kommer den offentliga sektorns sparande utvecklas ungefär som nettoexporten över tiden.⁵

På samma sätt som det nationella sparandet kan delas upp i den konsoliderade offentliga sektorns sparande och hushållens sparande kan de inhemska investeringarna delas upp i den offentliga sektorns investeringar och privata investeringar. Denna uppdelning ger vid handen att om den offentliga sektorns investeringar överstiger denna sektors sparande, och om detta inte fullt ut motverkas av ett sparandeöverskott i den privata sektorn, måste detta per definition motsvaras av ett underskott i bytesbalansen. Ett växande underskott i bytesbalansen kan därigenom vara ett tecken bland andra på att statens utgifter är högre än inkomsterna.

Genom att kombinera den nationella inkomstidentiteten (1) med den nationella budgetrestriktionen kan betalningsbalansen härledas. Enligt budgetrestriktionen är landets samlade utgifter i varje tidsperiod begränsade av inkomsten i samma period och landets möjligheter att låna:

$$BNP_t + r_t A_t = C_t + I_t + G_t + (A_{t+1} - A_t). \quad (6)$$

där A_t är nettotillgångarna gentemot utlandet i period t och $r_t A_t$ är räntesavkastningen på dessa tillgångar. Från (1) och (6) erhålles enkelt betalningsbalansen:

$$X_t - M_t + PI_t + SI_t = -(A_t - A_{t+1}). \quad (7)$$

Vänsterledet i betalningsbalansen (7) är, som tidigare har nämnts, bytesbalansen som består av summan av handeln i varor och tjänster samt primär- och sekundärinkomster. Termen $(A_t - A_{t+1})$ i högerledet visar hur nettotillgångarna gentemot utlandet förändras över tiden. Notera att om svenskar nettoköper utländska tillgångar så uppvisar kapitalbalansen och den finansiella balansen ett nettounderskott, dvs. $A_t - A_{t+1} < 0$.

Ekvation (7) innebär således att summan av bytesbalansen, kapitalbalansen och den finansiella balansen alltid är identiskt lika med noll.⁶

2.3.1 Betalningsbalans kontra utlandsställning

Eftersom den finansiella balansen mäter nettoutlåningen gentemot omvärlden ska en förändring i bytesbalansens saldo – per definition – alltid motsvaras av en likartad förändring i nettoanspråken gentemot omvärlden.

⁵ Denna relation innebär i själva verket att den offentliga sektorns budgetbalans under vissa tidsperioder kommer att samvariera med utrikeshandeln i varor och tjänster.

⁶ Eftersom en rad olika källor används för att mäta posterna i betalningsbalansen uppstår såväl mätfel som periodiseringsfel och därför ingår också en residual i form av en restpost.

Ett bytesbalansöverskott motsvaras således av en ökning av nettofordringarna – privata eller offentliga – gentemot omvärlden. Överskottet kan även återspeglas i en ökning av valutareserven eftersom valuta-reservstransaktionerna ingår i den finansiella balansen. Ett underskott i bytesbalansen innebär istället att nettoförvärven från omvärlden måste betalas antingen genom avveckling av utländska tillgångar eller genom en ökning av skulderna till utlandet.

Detta innebär att om t.ex. Sverige köper mer tillgångar utomlands än vad som säljs till utlandet (detta är detsamma som att säga att nettot av den finansiella balansen är mindre än noll) måste Sverige samtidigt sälja mer varor och tjänster till utlandet än vad som köps från utlandet. De samlade betalningarna ut ur ett land måste helt enkelt motsvara det samlade betalningsinflödet.

3 Utlandsställningen, stockuppgifter

3.1 Allmänt om utlandsställningen

Parallellt med betalningsbalansen sammanställs också en *utlandsställning* (International Investment Position, IIP), dvs. stockuppgifter över samtliga inhemska sektors tillgångar och skulder gentemot utlandet. Nettot av dessa tillgångar och skulder är ett mått på ett lands förmögenhet gentemot omvärlden.

3.1.1 Definition

Definitionerna av de olika instrumenten sammanfaller helt med dem som gäller för betalningsbalansen.

3.1.2 Utlandsställningens kontoplan

Instrumentfördelningen i utlandsställningen överensstämmer med den som tillämpas i betalningsbalansens finansiella balans:

- Direkta investeringar
- Portföljinvesteringar
 - Aktier
 - Räntebärande värdepapper
- Finansiella derivat
- Övriga investeringar
- Valutareserv

Instrumenten fördelas på tillgångar och skulder samt på inhemska sektorer.

	Bytes- balans				
	Kapital- balans				
Ingående balans	Finansiell balans	Prisförändr. (omvärd.)	Valutakursförändr. (omvärd.)	Övr korrigeringar (omklassn.)	Utgående balans
	Restpost				

3.1.3 Samband med betalningsbalansen

Förändringen av ställningsuppgifterna mellan två mättillfällen beror såväl på genomförda transaktioner som på värdeförändringar. Sambandet mellan utlandsställningen (ingående och utgående balans) och de transaktioner som redovisas i betalningsbalansen är följande:

3.1.4 Bokföringsprinciper

Liksom i företagsredovisning baseras betalningsbalans och utlandsställning på klassisk dubbel bokföring. Utlandsställningen kan sägas motsvara en balansräkning.

3.1.5 Värdering

Stockuppgifterna ska redovisas till marknadsvärde, dvs. hänsyn har tagits till t.ex. upplupen ränta och värdeförändringar, även orealiserade sådana. I sammanställningen av Sveriges utlandsställning har i vissa fall nominella eller bokförda värden använts, t.ex. avseende direkta investeringar.

3.1.6 Sverige och utlandet

Gränsdragningen mellan Sverige och utlandet sammanfaller helt med den som gäller för betalningsbalansen

3.2 Sveriges utlandsställning – definitioner, källor och beräkningar

3.2.1 Källor

Den svenska utlandsställningen, tillsammans med betalningsbalansen insamlas, sammanställs och publiceras sedan 2007 av SCB på uppdrag av Riksbanken.

Utlandsställningen redovisas nedbruten på instrument samt på Sveriges tillgångar och skulder. Fördelningen på tillgångar och skulder innebär att t.ex. svenska lånefordringar på utlandet och svenskt innehav av värdepapper med utländsk emittent redovisas som tillgångar. I skulder ingår bl.a. svenska lån från utlandet och utlandets innehav av värdepapper med svensk emittent. För definition av de olika instrumenten, se beskrivning under 2.2.4 Finansiell balans.

För källor för insamling, se avsnitt 2.2.1 Källor. Insamlingen i huvudsak från samma källor som för den finansiella balansen och sker samtidigt.

3.2.2 Utlandsställningens poster

3.2.2.1 Direkta investeringar

Stockuppgifterna för direkta investeringar avser huvudsakligen bokförda värden, men en metod har utvecklats för marknadsvärdering. Tills vidare publiceras de marknadsvärderade uppgifterna separat.

Statistiken över ställningsuppgifter grundas på tre källor:

Urvalsenkäten som genomförs årligen för att mäta direktinvesteringsstockar i form av:

- Eget kapital
- Lån inom direktinvesteringsförhållande
- Direktägda fastigheter.

Resultatet av undersökningen presenteras i en särskild publikation. Utfallet från urvalsenkäten har en eftersläpning på knappt ett år, och statistiken kompletteras därför med uppskattningar, huvudsakligen baserade på transaktionsdata tills utfallet är klart.

Fritidsfastigheter

Egen bostad/fritidsfastighet ingår enligt den internationella nomenklaturen i begreppet direkt investering. Statistiken bygger huvudsakligen på modellberäkningar.

Handelskrediter

Uppgifter om kund- och leverantörskrediter inom koncern baseras på kvartalsvisa urvalsenkäter.

3.2.2.2 *Portföljinvesteringar*

3.2.2.2.1 *Aktier*

3.2.2.2.1.1 **Utländska aktier**

Varje år görs en undersökning i syfte att mäta storleken på de svenska tillgångarna i utlandet i form av utländska aktier och räntebärande värdepapper (CPIS, Coordinated Portfolio Investment Survey). Såväl enskilda aktieposter som andelar i utländska aktiefonder inkluderas i undersökningsresultatet.

För sammanställningar som görs vid tidpunkter när utfall saknas görs uppskattningar baserade på transaktionsdata, som justeras med hänsyn till utländsk börs- och valutakursutveckling.

Innehav större än 10% av aktiekapitalet klassas som direktinvestering och ingår inte i begreppet portföljinvestering.

3.2.2.2.1.2 **Svenska aktier**

Uppgifter om storleken på de utländska innehaven av svenska aktier erhålls via en halvårsvis enkät till Euroclear och svenska depåförvaltare, den s.k. aktieägarstatistiken. Uppskattningar för övriga perioder där utfall saknas görs på samma sätt som för utländska aktier.

3.2.2.2.2 *Räntebärande värdepapper*

3.2.2.2.2.1 **Utländska räntebärande värdepapper**

Uppgifterna om det svenska innehavet av räntebärande värdepapper med utländsk emittent baseras på månadsrapporter från svenska depåförvaltare och från aktörer som håller papper i depå i utlandet. Data anges med marknadsvärde. Dessa rapporter kompletteras av räntebärande värdepapper i CPIS (se avsnitt 3.2.2.2.1.1 Utländska aktier).

3.2.2.2.2.2 **Svenska räntebärande värdepapper**

Statistiken över det utländska innehavet av räntebärande värdepapper med svensk emittent baseras på månadsvisa rapporter från aktörer som emitterat egna papper utomlands. Dessa uppgifter kompletteras med månadsvisa rapporter från depåförvaltare över kron denominerade värdepapper som ligger i svensk depå och papper som utgör säkerhet i repoavtal.

Med stöd av transaktionsdata korrigeras stockarna för återköp av värdepapper denominerade i utländsk valuta.

Uppgifterna från depåförvaltarna är värderade till nominellt belopp, medan övriga data är marknadsvärderade. En metod för marknadsvärdering av depåstockar används avseende värdepapper denominerade i svenska kronor.

Repor

Värdepapperstransaktioner under återköpsavtal, s.k. repor (Repurchase Agreements) behandlas i betalningsbalansen som lån mot säkerhet. Eftersom det finns ett intresse att följa repotransaktioner i kronpapper publiceras också uppgifter över utlandets repoposition fördelade på emittentsektorer för de underliggande värdepapperen. Data baseras på månadsvisa rapporter från depåbanker.

3.2.2.3 Finansiella derivat

Stockuppgifterna för finansiella derivat baseras på månadsrapporter från de största aktörerna. Uppgifterna redovisas aggregerade, dvs. inte fördelade på instrumenttyp.

*3.2.2.4 Övriga investeringar**3.2.2.4.1 Lån m.m.*

Data över Lån m.m. baseras främst på finansmarknadsstatistiken samt månadsrapporter från stora aktörer inom såväl offentlig som finansiell sektor. Företagens balansstatistik är källa till icke-finansiella företag.

3.2.2.4.2 Handelskrediter

Statistiken över kund- och leverantörskrediter mot utlandet sammanställs på basis av en kvartalsvis urvalsenkät. Koncerninterna krediter redovisas under Direkta investeringar.

3.2.2.4.3 Övrigt

Här redovisas bl.a. interimsposter (avslutade, men ej likviderade transaktioner), vissa tillgångar och skulder gentemot internationella organisationer samt försäkringssparande.

Försäkringssparande

Sparandet i form av liv- och pensionsförsäkringar beräknas utifrån ackumulerade transaktioner med korrigering för växelkurs- och börsutveckling samt räntenivå.

3.2.2.5 Valutareserven

Data över valutareserven baseras på Riksbankens redovisning av innehav av guld och utländska tillgångar.